

SÜRYANİ DİASPORASINDA KİLİSELER VE KURULUŞLAR*

GABRIEL RABO
GÖTTINGEN ÜNİVERSİTESİ

Türkiye, Avrupa Birliğine katılma girişimlerini başlatmasıyla, tarihi yerleri sergileyip gelir sağlamak üzere Türk medyası kanalıyla ülkeye turist ve ziyaretçi çekebilmek amacıyla bir süreç başlatmıştır. Son birkaç on yıl içerisinde Süryaniler ve Süryani manastırları hakkında da mevzu bahis olmayan bir çok haber yayınlamaktadır.

Bilgi Üniversitesinin hazırlamış olduğu bu sempozyum da, daha önceleri vuku bulmayan bir olaydır. İşte bunu iyiye yorumlamak lazım, çünkü, Süryaniler de bu ülkenin bir parçasıdır. *Azınlık* statüsüne ve hakkına sahip olmadıkça ve okullarda Süryani öğretmen ve din adamı eğitimi anayasada garanti altına alınmayıp, Süryanilerin göç nedenlerinden biri olan bu sorun çözülmedikçe, her alanda aynı haklara sahip olmaktan kuşkusuz sözedilemez.

Buna bağlı olarak batı diasporasında, Süryanilerin dini kimlikleri çerçevesinde bilgi vermek istiyorum.

1. Diasporadaki Süryanilerin Tarihsel Gelişimleri

Eskiden Aramiler olarak adlandırılan Süryaniler, medeniyetler eşiği Aram-Nahrin'in diğer adıyla Mezopotamya'nın yerli halkıdır. Bu halkın dili olan Aramice bir zamanların „Lingua Franca“ dili, yani, genel iletişim ve diplomatik alanlarda Orta Doğu'nun, hatta Pers İmparatorluğu döneminin resmi devlet diliydi. En az 4000 yıldan beri, bugünkü Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesinde bu güne kadar aralıksız konuşulan bu lisan, dünyanın en eski dillerinden biridir. Süryaniler, Kudüsteki ilk Hıristiyan cemaate paralel olarak bu dini halkça kabul eden ilk Hıristiyanlardır. Bu da, çoğu Türkiye'de olmak üzere kilise ve manastırlarının da en eski kutsal mekanlar olduğunu göstermektedir. Mezopotamyanın bugünkü Türkiye bölümü Süryani Hıristiyanlığının, ruhbanlığının ve eğitiminin merkeziydi. Süryaniler tarafından Araplar vasıtasıyla batıya iletilen antik felsefeyle batı düşünürliğünün temel taşı burada atılmıştı. İslami saray okullarında da eğitim uzmanları olan Süryaniler, inanlıları ve kiliseleriyle güçlü Abraşiyeler oluşturmuş ve Süryani hayatını geliştirmişlerdi. 13. yüzyılda sadece Malatya abraşiyesinde 60.000 Süryaniyle 56 kilisenin bulunması, buna yeterli bir delil olarak gösterilebilir.¹ Süryanilerin anaülkelerinde varlığı uzun müddet sağlam kalmasına rağmen, yüzyılların takibat, tehcir ve göçüyle eski parlaklıklarını yavaş yavaş yitirmişlerdir.

İlk Süryaniler, memleketleri bugünkü Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesinden daha 1830'larda tüccar olarak Semhor, Bitlis, Diyarbakır ve Harput'tan (Elazığ), ve son Süryaniler 1950'li yıllardan itibaren Tur Abdin ve civarından İstanbul'a göç etmişlerdir.²

* Almanca'dan çeviri için Edip Bayındır'a (Leonberg/Almanya) teşekkür ederim.

“Süryani Diasporasında Kiliseler ve Toplumsal Kuruluşlar”, *Avrupa Birliği, Türkiye ve Süryani Göçü Sempozyumu* İstanbul, 26. Mayıs 2005, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi'nin organize ettiği sempozyumuna sunulan bildiridir.

¹ Bkz. DOLABANI, YUHANON, *maktbonuto d-patriarke d-antiyok d-suryoye trisay şubho*, [Antakya Süryani Ortodoks Patriklerinin Tarihi], Süryani Mor Afrem manastırı/Losser 1990, 137.

² Bkz. İdem, İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği Haber ve Kültür Dergisi, sayı 7-8, (İstanbul 2004), 19. Haziran 2005'te İstanbul Süryani Ortodoks Metropolithanesinde ailesinin en son ferdi ve torunu, Bitlis'in Semhor Köyünden 60 yaşlarındaki İsa Tombuz ile karşılaştım. Bana, ailesinin tacir olarak İstanbul'a gelen ilk aile olduğunu anlatmıştı.

1860'lı yıllarda orada hüküm süren çoraklık ve çekirge afetleri yüzünden, çoğunluğunu Süryanilerin oluşturduğu yaklaşık 5000 kişilik bir grup bugünkü Suriye'ye yerleştiler.³ 20. yüzyılın başlarında bu defa 1896 ve 1915 katliamlarına maruz kalan Süryaniler, diğer Yakın Doğu ülkelerine sığındılar.⁴ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Atlantik ötesi ülkelere ilk göç dalgası 19. yüzyılın başlarında vuku bulmuştur.⁵ Fakat bütün bu göçler, Süryani tarihinde Süryanilerin ilkyurtlarındaki varlıklarını tehdit edici bir faktörle 20. yüzyılın sonlarında karşımıza çıkan ve büyük bir Süryani kitlesini içeren göç kadar vahim değildir: Süryanilerin dörtte üçünden daha fazlası 1975 ile 1995 yılları arasında Tur Abdin'den ve Türkiye'nin diğer bölgelerinden batıya göç etmişlerdir. Alman-Türk İşçi Anlaşması neticesinde Süryaniler, 1963'ten itibaren önce misafir işçi⁶ ve 1973'ten sonra mülteci⁷ olarak Batı diasporasına, Avrupa'ya sığınarak gurbette yeni bir memleket arayışı ve özgüvenlerinin artmasıyla, dini ve etnik kimliklerini tanımış ve tanımlamışlardır. Bununla Süryaniler yabancı bir ortamda örgütlenerek çok eski kilisel geleneklerini, İsa Mesih ve Havarilerinin de konuştuğu Süryanice veya Aramice dillerini koruma altına almışlardır. Bunun gerçekleşmesindeki en büyük pay sahibi şüphesiz, değişik ülkelerdeki⁸ Süryanileri birbirine bağlayan kilise vasıtasıyla olmuştur.

³ Bugünkü Suriye devletinin toprakları Süryanilerin ilk anavatanları olmasına rağmen, bu bağlamda Tur Abdin'li Süryaniler için bir göç ülkesi olarak anlaşılması gerekmektedir. Eugen Prym ve Albert Socin gibi Alman doğu bilimciler, 1869 ve 1870 yıllarında Şam ve Tur Abdin'i ziyaretlerinden sonra, Şam'da Cano adında Midyat'lı bir Süryaninin vasıtasıyla bize, yeni yerleşim bölgeleri hakkında önemli bilgiler bırakmışlardır. Cano'ya göre bir çok Süryani Halep, Şam ve verimli Suriye Ovasındaki diğer 19 yerleşim alanlarına göç etmiş olmaları gerekmektedir. Bu köyler: Marbobbo, Gundike (ikiside bugün Türkiye sınırları içerisinde kalmaktadırlar), Kubeke (Süryanice: *Beth Gurbak*), Girgeşamo, Erruta, Helva, Dugüra, Geresuver, Buvera, Hevetla, Gunduke Hanna Bişru, Şelhümiye, Znaver, Zruga, Gremara, Ben'ardek, Gerebse, Zinavle ve adını anmadığımız bir köy daha. Bu köylerden her birinde 20 ile 30 aile ikamet etmekteydi. Bkz. ALBERT SOCİN, *Zur Geographie des Tur 'Abdin*, ZDMG 35, (Leipzig 1881), 255 f; EUGEN PRYM ve ALBERT SOCİN, *Der Neu-Aramäische Dialekt des Tur 'Abdin*, Göttingen 1881, XI. Halep ve Şam'a göç eden Süryani sayısı bilinmemektedir.

⁴ Başta yine Suriye olmak üzere bu ülkeler Filistin ve daha sonra Lübnan'dırlar. Çoğu, Fransız Mandası altında Türkiye sınırının hemen arkasında kalan ve Süryani'lerin 1925 yılında kurdukları Kamışlı şehrinde olmak üzere, Gozarto (Cezire) Bölgesinde, Filistin'de de Kudüs ve Betlehem'de yerleşmişlerdir. İkinci bir göç dalgası 1924 yılında Süryanilerin Urfa (Urhoy)'dan Halep'e tehcir edilmeleriyle başlamıştır. Bu tarihten beri Süryaniler burada „Hay al-Suryan“ (Süryani Mahallesi)'nde yaşamaktadırlar. Bunlardan bazıları da Şam'a yerleşmişlerdir. Şam'da Süryani Patrikhanesinde 1994 yılında yaşlı bir kadına rastladım. Eski Türkçe'yle bana tehcir edilmesini müteessir bir hal ile anlatmıştı.

⁵ Harput'tan Dr. Abraham Kas Yusuf (1866-1924) 1889 yılında ABD'ye ve Mardin'den Corc Carcur 1893 yılında Kanada'ya ilk göç eden Süryanilerin arasında bulunmaktadırlar. Bkz. EDİP AYDIN, *The History of the Syriac Orthodox Church of Antioch in North America, Challenges and Opportunities*, 2000 Crestwood/New York. Diyarbakır'dan ünlü alim Naum Faik (1868-1930) 1912 yılında New York (New Jersey)'a yerleşmiştir. Daha geniş bilgi için: MURAT FUAT ÇIKKI, *Naum Faik ve Süryani Rönesansı*, (Türkçe yayım: Mehmet Şimşek), İstanbul 2004, 27.

⁶ Bkz. YULIUS YEŞU ÇİÇEK, *şutos 'itoto v-dayroto b-ar'o d-goluto*, Kolo Suryoyo, Orta Avrupa Süryani Ortodoks Abraşiyesi Dergisi, sayı. 123, (Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser 1999), 59. Eskiden Türkiye'nin Güneydoğusunda Mardin ve Diyarbakır'da Alman Müracaat Büroları bulunuyordu. Süryaniler de bu fırsattan istifade ederek Almanya'da çalışabilmek için müracaatlarda bulunmuşlardır. 1960'lı yıllarda Süryanilerin arasında benim de köyüm olan Hah'tan da bazı kişiler misafir işçi olarak Bietigheim'a yerleşmişlerdir.

⁷ Gütersloh (Kuzey Ren Vestfalya)'da yaşamış olan Avukat George König'in arşivinde, daha 1971 yılında Almanya'da bir Süryaninin iltica talebinde bulunduğu belgelenmektedir. Bkz. KAI MERTEN, *Die syrisch-orthodoxen Christen in der Türkei und in Deutschland*, Hamburg 1997, 109. Daha eski tarihlerde de Almanya'da ve diğer AB devletlerinde Süryanilerin iltica talebinde buldukları dışta bırakılamaz. Bu nedenle bu devletlerin ilgili makamlarının ve avukatların arşivlerinde detaylı bir araştırmanın yapılması zorunludur. Federal Almanya'nın 1973'lü yılların sonlarında yabancı işçi talebini durdurmasından sonra Süryaniler, mülteci olarak sığınma aramaya başlamışlardır.

⁸ Bu ülkeler Suriye, Irak ve Lübnan'dırlar.

1970'li yılların başlarında Süryanilerin Batı Avrupa'daki sayısı 7000 civarındaydı.⁹ İlk Süryani kilisesi, Almanya'nın Augsburg şehrinde kuruldu¹⁰ ve aynı yıl, Midyat'ta bir papaz resmedilerek bu kiliseye atandı.¹¹ O zamanlar Avrupa, memleketten çok uzaklarda algılanıyor ve bunun neticesinde papaz resametinin Avrupa'da yapılması düşünülmüyordu. Bu papaz, başlangıçta Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Avusturya ve İsviçre'de dağınık olan Süryanilere hizmet etmekteydi.

1974'te Avusturya için Viyana'da¹² ve 1975 yılında da Berlin için Tur Abdin'de bir papazın resmedilmesiyle iki yeni yerel kilise kuruldu.¹³ Berlindeki papaz Kuzey Almanya'daki Süryanilere de hizmet ediyordu. 1976'da Baden Württemberg eyaletinde, Stuttgart'a yakın Bietigheim ilçesinde Güney Almanya'ya hizmet vermek üzere dördüncü bir kilise kurulur ve Augsburg'da, yeni bir papaz resmedilerek bu kilisenin başına getirilir.¹⁴ Böylece Avrupa'da ilk defa, şimdiki Patrik ve zamanın Irak Metropoliti Mor Severius Zakka İvaz, Almanya'da bir papaz resameti gerçekleştirmişti.¹⁵ Misafir İşçi İş Anlaşmasının durdurulmasıyla, Tur Abdin'den Süryaniler artık İsveç'e göç etmeye başladılar. Orada, özellikle Stockholm'a yakın Södertelye kazasında olmak üzere sayıları hızla artmıştır. Bu şehirdeki İsveçli çocukların Süryanice konuşması, buradaki Süryani sayısının ne kadar hızlı arttığını ve yoğunlaştığını da

⁹ Bunlardan yaklaşık 2000'i Almanya'daydı. Bkz. *Jakobiten (!) aus der Türkei in Deutschland*, Der Christliche Osten 26, (Würzburg 1971), 29. Hollanda'da 1973'te 15 ve 1975'te 70 aile bulunmaktaydı. Kolo Suryoyo, sayı 123, (1999), 59.

¹⁰ Avrupa'da yerel kilise cemiyetlerinin yine yerel meclisleriyle resmi kuruluşları, rahip İsa Çiçek'in Orta Avrupa için Patrik vekili olarak atanmasından sonra sağlanmıştır. Bunlar, en ilki 16.10.1977'de Baden-Württemberg (Bietigheim)'da, daha sonra 1-6.11.1977'de Viyana'da, Augsburg'da 14.1.1978, Berlin'de 1978 (kesin tarih belli değil) ve Hengelo'da 18.12.1978'de kurulmuşlardır. Özel papazı olmayan yerel kiliseler, Köln'de 18.12.1977, Füssen'de 22.1.1978, Memmingen'de (tarih verilmedi ama muhtemelen) 23.1.1978, Ochsenfurt'ta 29.1.1978, Aschaffenburg-Grossesheim'da 30.1.1978, Gießen'de 5.3.1978, Ahlen'de 17.3.1978, Gütersloh'da 18.3.1978, Wanne-Eickel ve Hamburg'da da 1978 yılında kurulmuşlardır. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 1, (1978), 10-13

¹¹ Bu, 24.1.1971'de Midyat Mort Şmuni Kilisesinde Metropolitan Mor Ivannis Afrem Bilgiç († 1984)'in resametini yaptığı papaz Bitris Ögünç'tür. Papaz resamet belgesi için: ELENA UCAN/AZİZ GRİGO/RANJA UCAN, *Ein Pfarrer verläßt seine Mutterkirche*, Zürich 2001, 121. Fakat, 20.01.1991'de Augsburg'da Roma Katolik Kilisesine geçişini ilan ettikten sonra, Süryani Ortodoks Kilisesinden aforoz edilmiştir. Bu kararından pişmanlık duyarak 14 yıl sonra tekrar kendi kökenine geri dönmüş ve 9.6.2005 tarihinde Augsburg'da Metropolitan Mor Dionysius İsa Gürbüz onu Süryani Ortodoks Kilisesinde tekrar kabul etmiştir. Geçmişte bu gibi geri dönüşler sık sık olmuştur. Papazlık resametini katolik bir metropolitin yaptığı ve İsveç/Göteborg kentinde katolikler için hizmet veren papaz Abrohom Garis'te 2003 yılında Süryani Ortodoks Kilisesine geri dönmüştür.

¹² Mor Afrem kilise cemiyetinin kuruluşu 17.3.1974'te gerçekleşti. Daha sonra Katolik Kilisesi eski Lainz Cemaat Kilisesini kullanmaları için Süryani cemaate 22.9.1974 yılında devretmiştir. Bu kilise için papaz Emmanuel Aydın daha 1973'te Lübnan'da papaz olarak resmedilmişti.

¹³ Bu, Midun köyünden papaz Yuhanon Teber'dir. (6.6.1999'dan beri Horepiskopos, yani: Başpapazdır). Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 209.

¹⁴ Bu, Suriye/Kamışlı'dan papaz Abdulahad Kis Afrem'dir. Resamet, 5 Eylül 1976 tarihinde Augsburg Katedralinde gerçekleştirilmiştir. Resim ve haber: *Syrisch-orthodoxe Priesterweihe in Deutschland*, Der Christliche Osten 31, (1976), 153. 3 Haziran 1999 tarihinde Bietigheim'da Horepiskopos olarak resmedilmiştir. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 209.

¹⁵ İlk Süryani papaz resameti diğer Avrupa ülkelerinde 30.8.1981 yılında Hollanda'da: Papaz Gabriel Kaya (2.5.1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 21, (1981), 12; 29.11.1981 yılında Belçika'da: Papaz Abdulmesih Günel (1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 23, (1982), 17; 2.5.1982 yılında İsviçre'de: Papaz Şabo Işık (23.6.1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 26, (1982), 16-17, 22; 20.4.1986 yılında Fransa'da: Papaz Yakup Aydın, Kolo Suryoyo, sayı 49, (1986), 14-15; 30.6.2002 yılında Avusturya'da: Sami Ücel, Kolo Suryoyo, sayı 138, (2002), 271-273, 301-303; ve 1980/1981'de İsveç'te: Papaz Süleyman Wannas, (daha sonra Horepiskopos). Avrupa'da ilk Süryani rahip resameti için bkz.: Dipnot No: 57. Tabi ki bu ülkelerde daha önce de papaz mevcuttu ama bunlar kendi anaülkelerinde resmedilmişlerdi.

göstermektedir. İsveç'teki ilk kilise 1970 yılında bir papazın gelişiyle kurulmuş¹⁶ ve 1977 yılına kadar cemaate hizmet eden papaz sayısı 5'e ulaşmıştır.

O zamanlar diasporadaki bütün yerel kiliselerin vazifeleri daha önce de sözünü ettiğimiz Bağdat Metropoliti Mor Severius Zakka İvaz vasıtasıyla geçici olarak yürütülüyordu.¹⁷ Hollanda'nın Hengelo şehrine Patrik vekili şimdiki Halep Metropoliti Mor Gregorius Hanna İbrahim'in, 1976-1977 yıllarında rahip olarak atanmasıyla idari işler de yoğunlaştırıldı.¹⁸ Aradaki uzaklığa rağmen Süryaniler, kilise başerkanları tarafından yalnız bırakılmamışlardır. İncil'in "sürü neredeyse çoban oradadır" sözüyle, Süryani Ortodoks Kilisesinin Başerkanı merhum Patrik Mor İgnatius III. Yakup, Süryani cemaatini ilk defa 1971'de, Göttingen Üniversitesi onu, şeref misafiri olarak, konferans¹⁹ vermek üzere Uluslararası Surologlar Sempozyumuna, diğer adıyla *Symposium Syriacum*'a, Göttingen'e davet ettiği zaman ziyaret etmişti.²⁰

2. Abraşiyelerin Kurulması ve Yerel Kiliselerin Yapılandırılması

Kamuoyuna resmi olarak açıklanmamış ve kişisel arşivimde bulunan patrikhane belgelerine göre Orta Avrupa'ya 1977 yılına kadar sığınan Süryani sayısı 10.900, İskandinavya ülkelerine de 10.750 kişilik rakamla dramatik bir artış kaydedilmiştir. Bu rakamlar Almanya'da 8000, Hollanda'da 800, Avusturya'da 800, İsviçre'de 600, Fransa'da 600, Belçika'da 100 ve Yunanistan'da da 100'e yakın Süryani'yi içermektedir. İskandinavya ülkelerindeki dağılım ise, İsveç'te 10.000; Norveç, Danimarka ve Finlandiya'da 500 ve İngiltere'de (Büyük Britanyada) 250 civarındadır. Bu sığınmacıları kilisel alanda daha iyi örgütleyebilmek ve onlara dini hizmet sağlayabilmek üzere Şam'da, 18.10.1977 tarihli Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kutsal Sinodu, birinin merkezi Hollanda'da olmak üzere Orta Avrupa için, diğerinin de merkezi İsveç'te olmak üzere İskandinavya ülkeleri ve Büyük Britanya için iki yeni Abraşiye²¹ kurulması kararını aldı.²² Bu kararın alınmasıyla Süryani Kilisesi tarihinde yeni bir sayfa açılmış ve Mezopotamya'nın Süryani Halkı artık Avrupa Kıtası üzerinde kök salmaya başlayarak, Süryani halkını kendi ülkesinin dışında, diasporada yeni bir kimlik arayış sürecini başlatmasına yönlendirmiştir.

¹⁶ Bkz. SEBASTIAN BROCK, *Die verborgene Perle, die syrisch-orthodoxe Kirche und ihr antikes aramäisches Erbe*, Bd. 3, Roma 2001, 89; Türkçesi: Saklı İnci, *Süryani Ortodoks Kilisesi ve onun Antik Arami Mirası*, cilt 3, İstanbul 2005, 89.

¹⁷ 1980 yılında Patrik olarak seçilene kadar ekümenler ve Süryani Kilisesinin dış ilişkiler meseleleri için yetkiliydi. Bu nedenle sık sık Avrupa'ya seyahatleri oluyor ve bu vesileyle dağılık Süryanilere hizmet edebiliyordu.

¹⁸ Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 123, (1999), 59.

¹⁹ Üniversitenin konferans salonunda 8 Ekim 1971 tarihli misafir konuşması önce: *Erkenntnisse und Meinungen I*, yayım: Gernot Wießner, (= GOF, Syriaca 3), Wiesbaden 1973, 1-34. Daha sonra İngilizce kitap olarak ve aynı zamanda Arapça, Türkçe, Almanca ve Flamanca'ya çevrilerek: *The Syrian Orthodox Church of Antioch*, adı altında yayınlanmıştır, Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser 1985.

²⁰ Bkz. GABRIEL RABO, *Symposium Syriacum '96*, Kolo Suryoyo, sayı 111, (1996), 277; *Besuch des Syrisch-Orthodoxen Patriarchen in Europa*, Der Christliche Osten 26, (1971), 190-192. Patriğin Symposium Syriacum'a Göttingen'e davet edilmesi öncülüğünü Teoloji Fakültesi Süryani Kiliseleri Tarihi Profesörü Werner Strothmann († 1996) yapmıştı. Göttingen'deki sempozyumdan sonra Berlin, Würzburg ve Augsburg'u ziyaret ederek, dağılık inanlılar için patriklik ayinini gerçekleştirdi. Başka zamanlar Patrik Avrupa'yı 1972'de: (Der Christliche Osten 27, [1972], 169), 1977'de (Kolo Suryoyo, sayı 1, [1978], 7), 1979'da (Kolo Suryoyo, sayı 9, [1979], 2-21) ve 1980 yılında (Kolo Suryoyo, sayı14/15, [1980], 11-52), ziyaret etmişti.

²¹ Abraşiye, bir bölgede bulunan kiliselerin ruhani işlerinin yürütüldüğü metropolitlik idaresi altında bir müessesedir.

²² Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Patrikhanesinin, elimde bulunan sinod dosyasından bir kopya. Şahsıma ait nusha, sayfa 202-203. Ayrıca bkz. Kolo Suryoyo, sayı 1, (1978), sayfa 1.

Sinod kararıyla, Hindistan'ın Kerala eyaletinde elçisel delege olarak dini görev yapmakta olan Metropolit Mor Timoteos Afram Abude, ikametgahı İsveç/Södertelye'de olmak üzere İskandinavya ve Büyük Britanya Abraşiyesine atandı.²³ Orta Avrupa Abraşiyesine de Tur Abdin'den, o zaman Amerika'da görev yapan Mor Gabriel Manastırı Başrahibi İsa Çiçek atandı. 5.5.1977'de önce Patrik Vekili olarak²⁴ daha sonra 24.6.1979'da Patrik Mor İgnatius III. Yakup († 1980) tarafından Hollanda'nın Hengelo şehrinde metropolit olarak resmedildi.²⁵ Böylece metropolit Mor Yulius İsa Çiçek'le birlikte Süryani Kilisesi tarihinde ilk defa bir Süryani metropolit Latin Dünyası topraklarında, Antakya Kilisesi'nin çok eski gelenekleriyle bir metropolit resameti gerçekleştirilmiştir.

Abraşiyelerin kuruluşundan sonra geliştirme aşamasına geçilerek dini medreseler, gençlik ve kültür dernekleri, özel din ve lisan okulları kurulmuş ve bu abraşiyeleri güçlendirmek üzere din adamı ve sivillerden oluşan abraşiyeye yüksek yönetim kurulları ve yerel kilise meclisleri teşkilatlandırılmış²⁶ ve özel tüzük hazırlanmıştır.²⁷ 1997'ye kadar Orta Avrupa Abraşiyesinde 56 ve İskandinavya Abraşiyesinde de 28 kilise kurularak özel papazlara kavuşturulmuştur.²⁸ Orta Avrupa ve İsveç abraşiyeleri (İsveç Abraşiyesi, Metropolit Mor Yulius Abdulahad Gallo Şabo'nun idaresi altındadır) daha sonraki tarihlerde yine kendi aralarında ikiye ayrılmışlardır. İsveç'teki Patrik vekilliği de Södertelye'de olmak üzere, 14.6.1994'te geçici bir vekaletle şu anda ABD'nin batısında vazife yapan Patrik vekili Mor Klimis Evgin Kaplan, 11.2.1996'da yeni metropolit Mor Diyoskoros Benyamin Ataş resmedilip atanana kadar, yürütmüştü.²⁹ Mor Dionysius İsa Gürbüz'ün başlangıcından itibaren yönettiği diğer Patrik vekilliği, ikametgahı Warburg'ta, yeni satın alınan Suruçlu Mor Yakup Manastırında olmak üzere 18.5.1997'de Almanya'da oluşturuldu.³⁰ Batı Dünyası'nın ilk Süryani abraşiyesi, ABD ve Kanada'da 1952'de Doğu Kıyıları'nda (East Coast) New Jersey'de kurulan ve 2000 yıllık Kumran Tomarlarının³¹ bulunuşuyla dünyaca tanınan Metropolit Mor Atanasius Yeşu Samuel'in (†

²³ 1964'ten 1977'ye kadar Hindistan'daydı. 1972'den beri metropolittir. Mor Timotheus Afrem Abude 1986'ya kadar İskandinavya ve Büyük Britanya'nın abraşiyeye metropolitiydi. Daha sonra 1991'e kadar sadece Büyük Britanya için. 1991-1996 yıllarında Avusturalya ve 1996'dan beri Kanada için. Onun halefi olarak Mor Yulius Abdulahad Gallo Şabo 3.5.1987 tarihinde, 18.5.1986'de kutsanan Södertelye Mor Afrem Kilisesinde metropolit olarak resmedildi. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 55, (1987), 106-108.

²⁴ Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 1, (1978), 15.

²⁵ Mor Yulius'un metropolit olarak resameti hakkında daha geniş bilgi için: Kolo Suryoyo, sayı 9, (1979), 1-21. Özgeçmişi için: GABRIEL RABO, *Metropolit Mor Julius Yeshu Çiçek mit dem Aram-Preis für die aramäische Sprache und Literatur ausgezeichnet*, Kolo Suryoyo, sayı 142, (2004), 16-18. 1981 yılında Glane/Losser'deki Mor Afrem Manastırı satın alınana kadar metropolitin ikametgahı 1977'den 1981'e kadar Mor Yuhanon Kilisesindeydi. (Kolo Suryoyo, sayı 123, [1999], 57).

²⁶ Orta Avrupa Abraşiyeye Meclisi 23.8.1980 yılında Frankfurt'ta kuruldu, *mautbo umthonoyo d-mar'itho suryoyto d-urifi mes'oyto / O. Avrupa Süryani abraşiyesine yeni milli meclis*, Kolo Suryoyo, sayı 13, (1980), 7-9.

²⁷ Tüzük için: *Süryani Ortodoks Kilisesi Orta Avrupa ve Benelüks Ülkeleri Abraşiyeye Meclis Tüzüğü*, Kolo Suryoyo, sayı 16, (1980), 11-15. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesine bağlı bütün abraşiyelerin yerel meclis tüzüklerini 23.2.1984 tarihinde kutsal Sinod kararlaştırmıştı. Almanca çeviri için: Kolo Suryoyo, sayı 54, (1987), 49-53.

²⁸ Bkz. GABRIEL RABO, *Das syrische Volk, die syrische Sprache und die syrisch-orthodoxe Kirche*, Kolo Suryoyo, sayı 109, (1996), 93-94.

²⁹ Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 107, (1996), 24-28.

³⁰ Bkz. GABRIEL RABO, *Neue syrisch-orthodoxe Diözese für Deutschland*, Kolo Suryoyo, sayı 115, (1997), 88-91.

³¹ ATHANASIOS YESHU SAMUEL, *Treasure of Qumran, my Story of the Dead Sea Scrolls*, Philadelphia/Westminster 1966; *The Purchase of the Jerusalem Scrolls*, Biblical Archaeologist 12, (Atlanta 1949), 26-31.

1995) yürütmüş olduğu abraşiyedir.³² Oradaki birkaç cemaat 1934 yılına kadar, Suriye ve Lübnan Metropoliti Mor Severius Afrem Barsavm (sonraki Patrik) tarafından idare ediliyordu.

2005 yılı itibarıyla bugün Orta Avrupa için Hollanda'da 1, Almanya'da 1, İsveç'te 2, ABD'de 2, Kanada'da 1, Avusturalya'da 1, Arjantin'de 1 ve Brezilya'da 1 olmak üzere Süryani diasporasında sekizi batı ülkesinde toplam olarak 9 metropolitin yürüttüğü 10 abraşiyeye mevcuttur.³³ Brezilya Abraşiyesi şu anda geçici olarak bir rahip tarafından idare edilmektedir. Arjantin için kısa bir süre önce 17.04.2005 tarihinde yeni bir metropolit resmedilerek Abraşiyenin başına getirilmiştir.³⁴ Bu abraşiyelerde ruhanileri olan toplam 143 kilise cemaatı bulunmaktadır. Bu cemaatlar sayısal anlamda çoğunluk sırasıyla, Almanya 49, İsveç 28, ABD 27, Hollanda 8, Kanada 6, Avusturalya ve İsviçre 5'er, Arjantin ve Belçika 4'er, Brezilya 3, Avusturya 2 ve Fransa ile İngiltere 1'er cemaat oluşturmaktadırlar. Bunlarla birlikte bir papaza sahip olmayan fakat en yakın veya gezgin ruhani ya da bir rahip tarafından dinsel vazife gören cemaatlerde mevcuttur.

Diaspora Süryanilerinin nüfusu hakkında elimizde kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Patrikhane ve abraşiyeler de bugüne kadar maalesef resmi bir sayım girişiminde bulunmamışlardır. Almanyadaki abraşiyeye, daha benim Yüksek Yönetim Kurulu üyeliğim sırasında 1998 yılında Süryani halkının sayımı için bir girişimde bulunmuş ve ileriki tarihlerde göç araştırmaları için önemli olabilecek kayıtlar toplamış olmasına rağmen bu veriler bugüne kadar değerlendirilmemiştir. Orta Avrupa Metropoliti Mor Yulius İsa Çiçek'te 1980'li yılların başlarında abraşiyeye ait numaralı üyelik kartı çıkartmış³⁵ fakat herkes bu kartı almak için müracaatta bulunmamıştır. Gerçi Süryaniler iyi örgütlenmiş ama, dağınık olan üyelerin gözden kaçırılıp kayıplara karışması tehlikesi her zaman mevcuttur. İşte bu nedenle diasporada yaşamın sürdürülebilmesi için, en kısa zamanda kilise makamlarının bütün Süryanileri resmi bir kaydiyatla belirlemeleri, Süryani halkının diasporada geleceği ve varlığı açısından son derece önemlidir. Batı abraşiyelerinde yaşayan Süryani sayısı tahmini bir oranla 210.400 civarındadır. Sayısal çoğunlukla Almanya'da 70.000, İsveç'te 55.000, ABD'de 40.000, Hollanda'da 15.000, Arjantin, Belçika ve İsviçre'de beher 6.000, Avusturalya ve Brezilya'da beher 3.600, Avusturya'da 2.400, Fransa'da 2.400, İngiltere'de 800 ve adını anmadığımız diğer Avrupa ülkelerinde de 800 civarında Süryani yaşamaktadır.

Kilise ve Manastırlar

Süryaniler, göçün başlangıç aşamasında diasporada dini ayinlerini Katolik ve Protestan kiliselerinde yapmaktaydılar. Hıristiyanlığın en eski gelenekleriyle icra ettikleri ayinlerini gerçekleştirebilme arzusu, onları kilise binaları satın almaya yönlendirmiş ve bu binaların avantajlarını da görmüşlerdir. Büyük salonlar ve bazı fabrika hollerini³⁶ satın alıp kilise binalarına çevirmeleriyle birlikte, mevcut Katolik ve Protestan kiliselerini de satın

³² Bkz. GABRIEL RABO, *In Memoriam Mor Athanasius Yeshue Samuel †*, Kolo Suryoyo, sayı 104, (1995), 121-132.

³³ Bkz. Şahsen hazırladığım "Abraşiyeler Listesi", *Suryoyo Online* İnternet websitesi: www.suryoyo.online.org/sok/diozese.htm.

³⁴ Bkz. *kadasat sayidna al-batriark mar ignatios zakka al-avval ivas yarsam al-raban matta 'abdulahad matranan nayiban batriarkiyan fi al-arjantin*, al-macalla al-batriarkiya/mgalto patriarkoyto, The Patriarchal Journal of the Syrian Orthodox Patriarchate of Antiochien and all the East, cilt 43, (Şam 2005), 305-321.

³⁵ Bunun örneği: Kolo Suryoyo, sayı 12, (1980), 22. Mor Yulius'un ifadesine göre bu kart için sadece 7000 kişi müracaat etmiş ve almışlardır.

³⁶ Bazı örnekler: Mor Yuhanon (Rheda-Wiedenbrück), Meryem Ana (Gütersloh), Mor Stefanos (Gütersloh), Mor Georgis (Ahlen), Mor Malke (Ochsenfurt), Mor Dimet (Hamburg), Mor Stefanos (Kirchardt).

almışlardır.³⁷ Yeni arsalarla bazı kiliseleri temelden kaldırıp yeni binalar yapılandırmalarıyla olumlu etkilerini görmüşlerdir.³⁸ Özel bir kiliseye sahip olmak, sadece dini ayinlerle ve dinsel geleneklerle sınırlandırılmakla kalmıyor, aynı zamanda eski halksal ananelerini ülkede olduğu gibi yaşama imkanını da sağlamaktadır. Örneğin “Şahro” yani, uyanık ve ayık kalmak diye adlandırılan gelenekle, kilise azizlerini anma günlerini kutlamak üzere dua ve terennümlerle kiliselerde sabahlamaktadırlar. Kilise, uzak ve yakından gelen inanlılar ve ziyaretçiler için canlı bir buluşma yeri ve anlamlı bir bayram olmakla, Süryanilerin kilisel gelenek kimliğini açıkça ortaya koymaktadır.³⁹

İşte böyle bir ortamda Avrupa’da ilk Süryani kilisesi Hollanda’nın Hengelo şehrinde 1976 yılında satın alınarak Havari Mor Yuhanna Kilisesi adını almış ve 1977’de Patrik tarafından tekdis edilmiştir.⁴⁰ Atlantik ötesi inşa edilen ilk Süryani kiliseleri Meryem Ana Kilisesi adıyla ABD’de New Jersey (West New York), yine aynı isimle Worcester’de (Massachusetts) ve 1927 yılında sonraki Patrik, zamanın Suriye ve Lübnan Metropoliti Mor Severiyos Afrem Barsavm’un kutsadığı kilisedir.⁴¹ Central Falls’taki (Rhode Island) Mor Afrem Kilisesi 1949 yılında Mor Atanasius Yeşu Samuel tarafından kutsanmıştır. Viyana’da 1974 yılında alınan Mor Afrem Kilisesi ve Berlin’de 1977 yılında alınan Suruçlu Mor Yakup Kilisesi, diğer mezheplerden ilk devralınan kiliselerdir. Berlindeki kiliseyi büyük bir kutlamayla 28.10.1984 yılında Metropolitan Mor Yulius İsa Çiçek takdis etmiştir.⁴² Almanya’da 7.6.1984 tarihinde ilk kutsanan Süryani kilise Rheda-Wiedenbrück’teki Havari Mor Yuhanna kilisesidir.⁴³

Diasporada şimdiye kadar 84 Kilise ve 3 Manastır satın alınmıştır. İlk manastır 15.8.1981 yılında Hollanda’da alınan Süryani Mor Afrem Manastırındır. İkincisi 29.3.1996’da İsviçre’deki Mor Evgin Manastırı ve üçüncüsü de aynı yıl 28.8.1996’da Almanya’da satın alınan Suruçlu Mor Yakup Manastırındır. Her üç manastırı 8.7.1984’te⁴⁴ Mor Afrem,

³⁷ Mor Afrem (Viyana), Mor Yakub (Berlin), Mor Petrus ve Mor Pavlus (Köln), Mor Petrus ve Mor Pavlus (Wanne-Eickel), Mor Afrem (Heilbronn), Mor Had-b-Şabo (Pohlheim/Giessen), Mor Luko (Gütersloh).

³⁸ Mor Aho (Paderborn), Meryem Ana (Augsburg), Mor Barsavmo (Giessen), Mor Malke (Delbrück), Mor Gabriel (Kirchartt), Meryem Ana (Bebra), Mor Yuhanon (Delmenhorst), Mor Eşa’yo (Gronau), Mor Evgin (Harsewinkel), Mor Afrem (Södertelye).

³⁹ Bu bayramlarda, Tur Abdin’de en tanınmış ve en çok ziyaretçi çeken yerler ilk olarak Hah’taki Meryem Ana Kilisesidir. Burada her yıl 15 Ağustos’ta kutlanan, Rabbin Anası Meryem Ana’nın İntikal gününü andıran ve Suriye dahil bir çok yerden ziyaretçi çeken, Şahro Bayramı’dır. Daha sonra 31. Ağustos (bir kaç yıl öncesine kadar bir müddet 6 Ağustos)’ta Mor Gabriel Manastırında kutlanan Aziz Mor Gabriel Bayramıdır. 14. Eylül’de Kutsal Haç Manastırında (Dayro da-Slibo), Haç’ın Bulunuş Bayramı ve 1. Eylül günü de kendi manastırında Aziz Mor Malke Bayramı kutlanır.

⁴⁰ Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 6, (1979), 21. Bu kilisenin alımı 250.000 Gulden (120.000 \$)’a mal olmuştur. sayı 123, (1999), 59.

⁴¹ Bkz. EDİP AYDIN, *The History of the Syriac Orthodox Church of Antioch in North America, Challenges and Opportunities*; Gabriel Rabo, *In Memoriam Mor Athanasius Yeshue Samuel †*, Kolo Suryoyo, sayı 104, (1995), 127.

⁴² Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 40, (1984), 2, 31-32.

⁴³ Kolo Suryoyo dergisinin daha sonraki sayılarında, sayı 123, (1999), 124, Almanya’da kutsanan ilk Süryani kilise, Berlindeki Mor Yakup Kilisesidir. En eski ikinci kutsama da 1987 yılında gerçekleşen Rheda-Wiedenbrück’teki Mor Yuhanon Kilisesidir, diye yazılmıştır. Buradaki bilgiler yanlıştır, gerçi Almanya’da ilk satın alınan kilise Berlin’deki kilisedir, fakat ilk kutsanan ise Rheda-Wiedenbrück’te olandır. 1984 yılında bu kilisenin kutsama merasiminde şahsen mevcuttum.

⁴⁴ Mor Afrem Manastırının satın alımı 1 Milyon Gulden (400.000 \$)’e mal olmuştur. Önceleri bir katolik manastırı olan bu kilise, daha sonra bir emlakçıya satılarak yapısal bir değişiklikle Türk-Müslüman misafir işçiler için konut haline getirilmişti. Manastır dört katlı, salonlarıyla birlikte 48 odalı ve küçük bir kiliseden ibarettir. 170.000 m² ile çok büyük bir arsaya sahiptir. 1983 yılında manastırın bitişiğinde 500.000 Gulden’e mal olan bir konferans salonu inşa edilerek Metropolitan Hanna Dolabani († 1969) ismini almıştır. Bunun da bitişiğinde 1985 yılında matbaa için bir bina yapılarak, 5/6.7.1986’da Bar Ebroyo († 1286) namına kutsanmış ve 1986-1992 yılları arasında işletilmiştir. Bina ve matbaa 1.300.000 Gulden’e mal olmuşlardı. Meryem Ana Katedralı 1994

20.6.1999'da⁴⁵ Mor Evgin ve 27.8.2000'de⁴⁶ Mor Yakup isimleriyle değişik ülkelerden binlerce Süryaninin katılımı ve muhteşem bir kutlamayla, Patrik Mor İgnatius Zakka İvaz kutsamıştır. Bu manastırlar aynı zamanda Orta Avrupa ve Almanya metropolitlerinin ikametgahlarıdır.

26 kiliseyle Almanya başta olmak üzere İsveç'te 22, ABD'de 13, Hollanda'da 10, Avusturalya'da 6, Kanada'da 4, Belçika'da 3, Avusturya'da 1, İsviçre'da 1 ve Fransa'da 1 kilise mevcuttur. En son yeni inşa edilip 15.5.2005 tarihinde kutsanan Brüksel'deki Mor İzozel Kilisesidir. Almanya/Kirchardt'taki Mor Gabriel Kilisesi'nin kutsaması 12.6.2005 tarihinde gerçekleştirilecektir.⁴⁷

Batı diasporasında 87 kiliseden 36 tanesi ve 3 manastırın satın alınması metropolit Mor Yulius İsa Çiçek sayesinde gerçekleştirilmiştir. Onun fevkalade girişimi ve inisiyatifiyle bu kiliseler alınıp inşa edildi. Bu nedenle Süryani Kilisesi Patriği Mor İgnatius Zakka İvaz onu "20. yüzyılın Burd'ono'lu Mor Yakubu"⁴⁸ unvanıyla ödüllendirmiştir. Patrik bununla kalmayıp „ismi tarih kitabında *ışıkta harflerle yazılacak*" deyip onu aynı zamanda onurlandırmıştır.⁴⁹

3. Süryani Ortodoks Kilisesinin Hukuksal Statüsü

Abraşiyeler ve kilise cemaatlerinin kuruluşundan sonra Süryani Ortodoks Kilisesi yasal hakkını kullanarak diaspora ülkelerinde başlangıçta cemiyet olarak, daha sonra da dini kamu hizmeti hukukuyla teşkilatlanmıştır. Hollanda'da 15.10.1981 yılından beri Losser'de Mor Afrem Manastırı ikametgahıyla İnanç Topluluğu olarak kabul edilmiştir.⁵⁰ Almanya'da Süryani Ortodoks Kilisesi 1984 yılından beri merkezi Ahlen olmak üzere "cemiyet" statüsüyle kaydedilmiştir.⁵¹ Bunu, bütün diğer 29 yerel kilise de takip ederek üniter bir tüzükle kendi ikametgahlarında cemiyetler kanunuyla kayıtlara geçmişlerdir. Kilise,

yılında kutsandı. Bütün harcamalar: 5 Milyon Gulden. Ayrıca manastırda bütün Süryani Ortodokslar için bir mezarlık ta mevcuttur. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 37-39, (1984), 27-32, 42-49, 57-62, 98-95; sayı 50, (1986), 7-11, 16-25; sayı 123, (1999), 47-58.

⁴⁵ GABRIEL RABO, *Mor Augin Kloster in der Schweiz eingeweiht*, Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 197-198; 356 yıllık bu eski manastır Zürih'ten pek uzak olmayan Arth'ta kalır. 500.000 Frank'a mal olmuş, üç kattan, 24 odadan, bir kilise ve büyük bir bahçeden ibarettir.

⁴⁶ GABRIEL RABO, *Patriarch weihte das Kloster Mor Jakob von Sarug in Warburg ein*, Kolo Suryoyo, sayı 129, (2000), 181-185. Manastır, 1.9 Milyon DM'ye satın alınmıştır. Daha sonra bir çok yenilenmeye tabi tutulan bu manastır, biri 400 kişilik olmak üzere üç küçük kiliseye, döşenmiş 66 odaya, birkaç salon, konferans ve karşılama salonlarıyla, metropolitlik ve idari tesislere sahip olup, 22.456 m² lik bir toplam alandan ibarettir.

⁴⁷ Bu konferanstan sonra kutsanmıştır. Bununla ilgili haber için: Mardutho d-Suryoye, Almanya'da Süryani Arami Federasyonu Dergisi, sayı 49, (Kirchardt 2005), 20-23. Worms'deki Mor Filoksenos kilisesi de 30.10.2005 tarihinde takdis edilecek.

⁴⁸ Burd'ono'lu Mor Yakup († 578), 6. yüzyılda Bizanslıların 451 yılında toplanan Halkedon Konsili Öğretisini reddettikten sonra sıkı bir takibatla yok edilme aşamasına getirilen Süryani Kilisesini 80 metropolit resmederek, yeniden ayağa kaldırıp kurtaran metropolitir.

⁴⁹ GABRIEL RABO, *Mor Augin Kloster in der Schweiz eingeweiht*, Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 198. Patriğin Metropolit Mor Yulius'u „20. yüzyılın Burd'ono'lu Mor Yakubu“ namıyla ilk olarak onurlandırması, 7.6.1992'de Paderborn'da Mor Aho Kilisesinin takdisi esnasında gerçekleşmişti.

⁵⁰ Bkz. *Die Gründungsakte des Erzbistums der syrisch-orthodoxen Kirche in Mitteleuropa und den Beneluxländern in den Niederlanden*, [Hollanda'da, Orta Avrupa ve Benelüks Devletleri Süryani Ortodoks Kilisesi Abraşiyeye Teşkilat Dosyası], Enschede 1981 (yayınlanmamış). Bu dosyayı bana Metropolit Mor Yulius Yeşu Çiçek lutfetmiştir.

⁵¹ Almanya'da, Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Tüzüğü için: Kolo Suryoyo, sayı 56, (1987), 125-131. Süryani Ortodoks Kilisesinin „e.V.“ (resmi tescilli cemiyet) olarak tescili 14.6.2000 yılında Warburg yerel mahkemesinin cemiyetler sicilinde yapılmıştı.

gurbetteki Süryanilere bir çok avantaj sağlayabilecek *Kamusal Kurum Hukuku* statüsüne erişebilmek için çaba sarfettirmektedir. İlgili makamlara müracaatlarda bulunulduysa da yerine getirilmesi icap eden bazı formaliteler nedeniyle, bugüne kadar Federal Almanya Eyaletlerinden bir netice alınamamıştır. Süryani Ortodoks Kilisesi Avusturya'da 25.2.1988'den beri *Din Topluluğu* statüsüne sahip⁵² olup kamusal kurum hukukuyla "Avusturya'da Süryani Ortodoks Kilisesi" adıyla kabul edilmiştir. Belçika'da da böyle bir müracaatta bulunulmuş, ancak Yunan Ortodoksların "ortodoks" adlandırmasına hak iddia ederek karşı çıkmaları nedeniyle henüz bir netice alınamamıştır.⁵³ Fransada'da da kilise, hukuksal bir statüye erişmiş ve ABD'de uzun zamandan beri Din Topluluğu olarak kabul edilmiştir.

4. Din ve Dil Eğitimi

Süryaniler diasporada kendilerini Süryani Ortodoks mezhebi ve Süryani Arami dilleriyle tanımakta ve tanıtmaktadırlar. Batıda yaygın olarak Süryani dilinin ölü bir dil olduğunu ileri süren iddia yanlıştır. Çünkü bu dil bütün lehçeleriyle konuşma dili, kiliselerde yazı dili olmakla birlikte Süryani yazarlar da edebi alanlarda aktif bir halde yaşatmaktadırlar. Ülkeleri dışında, Süryanice Kitabı Mukaddes'in 1555 yılında Viyana'da⁵⁴ ilk olarak basılmasından sonra, Batı üniversitelerinde bugüne kadar teolojik alanlarda akademik bir dil ve Sami Diller bölümünde de Şark Dili olarak öğretilmektedir. Süryanilerin hıristiyan dini ve Süryani dillerini birbirinden ayırmak mümkün değildir. İbranice, Yahudiler için nasıl dini bir değer taşıyorsa, Süryanice de Süryani kilise ve halkının kutsallaşan dili, kimliklerinde özdeşleşme ve geleneklerinin geliştirilmesinde merkezi bir anlam teşkil etmektedir. Sadece ve sadece Süryanice dili bu kilisenin ve halkın resmi dili olarak tanımlanabilir.

İşte bunları genç nesillere aktarabilmek için kiliseler, hafta sonlarında kilise öğretmenlerinin karşılıksız, kız ve erkek ayırımı yapmadan bütün gençlere din ve Süryanice dil dersleri vererek hizmet vermektedirler. Bu gibi etkinliklerle eğitilenler liturjinin yapılandırılmasında aktif destek sağlayabileceklerdir. Diaspora devlet okullarında da Süryanice dil ve din eğitimi yapılmasına karşın ne yazık ki kendi topraklarında, yani Türkiye'de bu eğitim yasaktır.⁵⁵ Bazı

⁵² 129. *Verordnung des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Sport*, [Federal Milli Eğitim, Sanat ve Spor Bakanının 129. Kararnamesi için Federal Avusturya Resmi Gazetesi]: Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, yıl: 1988, neşir: 8.3.1988, 45. nüsha. Bunun bir kopyası için: Kolo Suryoyo, sayı 60, (1988), 57; Bakanlar Kuruluna hitap: 53-55.

⁵³ Orta Doğu kilise ailesine değil, ancak halkedonik kilise ailesine bağlı Yunan Ortodoks Kilisesi, Süryani Ortodoks Kilisesini "Ortodoks" adı altında resmi kayıtlara geçirmesi konusunda Belçika devletini engellemeye çalışmaktadır. Süryani Kilisesi bu adlandırmayı 6. yüzyıldan beri kullanmasına rağmen, Yunan Kilisesi "Ortodoks" adlandırmasına tek başına hak iddia etmektedir. Halkedonik Ortodokslar bu adlandırmayı 1054 yılında Bizans ve Romalıların ayrılmalarından sonra kullanmışlardır. Fakat bu girişim Süryani Ortodoks Kilisesinin, Belçika'da kamusal kurum hukukuna erişmesini engellememelidir. Buna benzer bir dava 1950'li yıllarda ABD'de vuku bulmuştur. Rum Ortodokslar kiliselerini *Süryani Ortodoks* ismiyle resmi kayıtlara geçirmek istiyorlardı. Süryani Ortodoks Kilisesi Metropoliti Mor Atanasius Yeşu Samuel itiraz ederek davayı kazanmıştı.

⁵⁴ *Liber Sacrosancti Evangelii de Iesu Christo Domino & Deo nostro*, [Yeni Ahit, İncil ve Mektuplar, Süryanice – pşitto versiyonu], yayım: JOHANN ALBRECHT WIDMANSTETTER / MICHAEL ZIMMERMANN [Cybermannus], Viyana 1555.

⁵⁵ T.C Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur, 1.3.1978 tarihinde Mardin Valisine „çok gizli“ bir tamim yazarak, Deyrulzafaran Manastırı Ruhban Okulunun kapatılması hususunda önlem alınması için gerekenin yapılmasını talep etmişti. Bu tamimin bir kopyası 28.9.1978 tarihinde „Hürriyet“ gazetesinde yayınlanmıştı. Aynı yazı, Kolo Suryoyo, sayı 4, (1978), 22-24'te de mevcuttur. Bunun üzerine Deyrulzafaran ve Mor Gabriel manastırları ruhban okullarının din ve dil eğitimi yasaklanmıştı. İçişleri Bakanı'nın Mor Gabriel Manastırına yönelik yasak ilanı, 2.2.1979 tarihli ve bu da, Kolo Suryoyo, sayı 6, (1979), 16'da mevcuttur. 1997'de çıkarılan ikinci bir yasak için: GABRIEL RABO, *Türkische Regierung schließt das Priesterseminar des Klosters Mor Gabriel im Tur*

Avrupa ülkeleri Süryanilere, Türkçe yerine kültürel anadilleri Süryaniceyi öğrenme hakkını vermişlerdir. Bunun örneğini İsveç'te 1976 ve Hollanda'da 1982 yılından beri görmekteyiz.⁵⁶ Fakat Hollanda'nın bu eğitimi bütün yabancılar için geçerli olmak üzere bazı nedenlerden dolayı Haziran 2004 itibarıyla kaldırdığını da belirtmek lazım. Süryani dil eğitimi yerine Almanya'da 1981'den beri (önce Baviera ve daha sonra diğer eyaletlerde)⁵⁷ ve Avusturya'da 1987'den itibaren Süryani Ortodoks mezhebi (dini) eğitimi onaylanmıştır.⁵⁸ Din eğitimi kuşkusuz Süryanice icra edilmekte, yani din kadar dil eğitimi de yapılmaktadır. Çünkü din eğitiminde ilk koşul Süryanice dilidir.

Devlet okullarındaki öğretmenler, teolojik eğitimlerini çoğunlukla manastırlarda olmak üzere Tur Abdin'de veya diğer anaülkelerde yetiştirilmiş Süryani öğretmen ya da papazlardır. Avrupa'da yetiştirilen öğretmenler gibi pedagojik kabiliyetin eksikliğine rağmen, abraşiyelerin ara sıra geliştirme kursları sunmalarıyla bu eksiklik giderilmeğe çalışılmaktadır.⁵⁹ Üniversite aşamasında yetiştirilen Süryani din ve dil öğretmenleri henüz bulunmamaktadır. Fakat Süryani Ortodoks Kilisesi Almanya'da, ümit edilen kamusal kurum hukuku statüsünü elde ederse, ilerde, üniversitelerde din pedagojisi ve papaz yetiştirme enstitüleri kurma umudu vardır. 1998'de Almanya'nın Warburg şehrindeki Mor Yakup Manastırında kurulan seminer, akademik eğitim için Süryani Kilisesine hizmete açılabilir. Bu seminerde anaülkelerde olduğu gibi, öğrencilere bugünün kilisel ihtiyaçlarını karşılayan Süryanice lisanıyla liturji, kilise tarihi ve ilahilerle kilise müziği öğretilmektedir.⁶⁰ Genellikle devletsel kamu okullarında okumakta olan bu öğrenciler, üç yıllık bir eğitimden sonra öğretmen, diyakos, papaz ya da rahip olmaktadır. Avrupa'da, her üç Süryani manastırındaki ruhban sayısı 1984'ten itibaren 8'i rahibe olmak üzere 23'e yükselmiştir.⁶¹ Hollanda ve İsviçre'deki manastırlarda, genel olarak değişik ülkelerden gelen genç öğrencilere yaz kursları verilmektedir. Diasporada doğup büyüyen gençler öğrenme usulünü, kiliselerini, dillerini, kökenlerini ve kimliklerini keşfederek bu gibi etkinliklerle varlıklarını sürdürülebilmelerinde önemli rol oynamaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Muhtemelen, diasporada yaşamakta olup Süryani toplumu gibi aktif bir örgütlenmeyle kilise yapılandırma işlerinde hiç bir toplum ve kilise bulunmamaktadır. Süryaniler, gönüllü olarak yaptıkları masraflarla manastırlarını, kiliselerini ve derneklerini finanse edebilmişlerdir.

'Abdin, Kolo Suryoyo, sayı 121, (1998), 193-194. Mardin Valisinin 6.10.1997 tarihli yasağı için: *Suryoyo Online*: www.suryoyo-online.org/news/governor.html.

⁵⁶ Bkz. SEBASTIAN BROCK, *Die verborgene Perle, die syrisch-orthodoxe Kirche und ihr antikes aramäisches Erbe*, cilt 3, 122.

⁵⁷ Bkz. KAI MERTEN, *Die syrisch-orthodoxen Christen in der Türkei und in Deutschland*, 183 ff.

⁵⁸ Avusturya'da Süryani Ortodoks din dersinin tanıtımı: BGBl. Sayı 467/1988.

⁵⁹ Bkz. GABRIEL RABO, *Syrische Religions- und Sprachlehrer tagten*. Kolo Suryoyo, sayı 126, (1999), 275-276; Aynı yazar, *Samkankomst av Lärare av Syriska Spraket i Tyskland*, Bahro Suryoyo, An Aramaic/Syriac Magazine, sayı 8, (Södertälje 1999), 27, 30; Aynı yazar, *Tagung für syrische Lehrer*, Shifuro, Zeitschrift des Aramäisches Jugendkomitee NRW [Arami Gençlik Komitesi Dergisi], sayı 1, (Paderborn 1999), 28.

⁶⁰ Bkz. GABRIEL RABO, *futoh qlirioyto b-dayro d-mor ya'qub da-srug b-mar'itho d-almanya*, Kolo Suryoyo, sayı 122, (1998), 268-266.

⁶¹ Avrupa'da ilk Süryani rahip resameti 11.7.1984 tarihinde Peder Sait Çakıcı'nın Hollanda'da Mor Afrem Manastırında, Patrik Mor İgnatius Zakka İvaz tarafından resmedilmesiyle gerçekleştirildi, Kolo Suryoyo, sayı 37-39, (1984), 92-93. 1997 yılında Almanya/Warburg'ta kurulan Mor Yakup Manastırında ilk rahip resameti 23.3.2002'de Dayroyo Aday Balı'nın resametiyle yapıldı. Meryem Çelik'in rahibe resameti bir hafta önce 16.3.2002 tarihinde gerçekleştirilmişti. Bkz. GABRIEL RABO, *Den Mönchen des Klosters Mor Jakob von Sarug das heilige Kreuz verliehen*, Kolo Suryoyo, sayı 139, (2003), 24-25; Aynı yazar, *Zwei Mönche in Mor Ephrem-Kloster zum Priester geweiht*. Kolo Suryoyo, sayı 136, (2002), 128-129. Rahip sayısını güncelleştirdim.

Hıristiyanlaşan bu Aramiler, alışılmış isimleriyle *Süryaniler*, 2000 yıldan beri Süryani kimliklerini tanımlamış ve kiliseleriyle sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Bütün zorluklara rağmen, kuşkusuz kilise vasıtasıyla 21. yüzyıla kadar anavatanları Mezopotamya olmak üzere Batı diasporasında da varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Diasporada kurulan kilise, cemaat ve sivil toplum kuruluşlarının sayısı sürekli bir artış sağlarken, anavatanlarındaki köy ve nahiye sayıları en alt basamaklara kadar azalma göstermektedir. Bu rakamlar karşılaştırıldığında, maalesef 135 yıl önce hiç düşünilemeyen, endişe verici vahim bir netice gözler önüne serilmekte: Anavatanda Süryani cemiyetlerinin sayısı ruhanileriyle birlikte 6, Süryani sakinleriyle köy sayısı 12, Tur Abdin’de işletilen 4 manastır, Mardin Abraşiyesinde 5 cemaat ve 1 manastır ve Türkiye-İstanbul diasporasında da 6 cemaatla yoğun bir azalma görülmektedir. Elimde bulunan ve yayını için hazırlık aşamasında olduğum 1870 yılından kalma, süryani istatistik bir belgeye⁶² göre, o zamanlar *Diyarbakir* vilayetinde sakinleri Süryani ve kısmen en az 3 ve daha fazla kiliseleri olan 291 köy ve kasaba mevcuttu. Belgemiz sadece aile, kilise ve papaz sayılarını değil, aynı zamanda ailelerin isimlerini, kaç çocuk sahibi olduklarını ve hangi köy ya da kasabada yaşadıklarını da liste halinde göstermektedir. Bu liste Türkiye’deki Süryanileri bilimsel alanda araştırmak için çok önemlidir. Bu belge, Süryanileri konu alan ve zaten eksik olan osmanlı arşivlerini de gerçek anlamda aşmaktadır. Açıkçası, 135 yıldan beri Türkiye’deki Süryani köy ve kasabalar % 94 oranında boşaltılmışlardır.

Süryanilerin diasporada geleceklarini kimse garanti edemez. En az 6000 yıldan beri yaşadıkları öz topraklarında yaşamlarını sürdürebilme şansları herşeye rağmen daha yüksektir. Bu nedenle Süryanilerin hıristiyan bir millet olarak Dinsel ve Halksal bir Toplum statüsüyle, devletsel alanda azınlık olarak tanınmaya, dil, din eğitimi müsaade ve serbestliğine ve daha çok müsamahaya ihtiyaçları vardır. Bugün hala varlıklarını sürdüren her türlü ayırımların kaldırılması ve devletin desteği sadece diğer din eğitimleriyle sınırlandırılmadan aynı hakkın Süryani Ortodoks Kilesesi’ne de tanınması gerekmektedir.

⁶² İstatistiği, Patrik sekreteri sonraki Antakya Patriği (1906-1915), Rahip Abdullah Sattuf Sadadi yürütmüştü. Bu döküman hakkında ilk olarak 1998 yılında internette, *Discovery of a very important document about the Suryoyo population (1870) in Turkey* adı altında *Suryoyo Online* websitesinde yazı yayınlamıştım. Daha sonra İsveç’te bir dergide yazar ismi verilmeden anonim olarak yayınlanmıştı: *Ett historiskt dokument*, Bahro Suryoyo, sayı 1, (1999), 27; *Discovery of a very important document about the Suryoyo population (1870) in Turkey*, sayı 3, 18; *1870’lerde Türkiye’deki Süryani nüfusyla ilgili önemli bir belge*, 37, [Süryanice metin] 56.

KAYNAKÇA

1. AL-MACALLA AL-BATRIARKIYA/MGALTO PATRIARKOYTO, The Patriarchal Journal of the Syrian Orthodox Patriarchate of Antiochien and all the East, cilt 43, (Şam 2005), 305-321.
2. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Patrikhanesinin Sinod Dosyası, Humus/Şam 1932-1990 (*arşivime ait kopya, yayınlanmamış*).
3. AYDİN, EDİP, The History of the Syriac Orthodox Church of Antioch in North America, Challenges and Opportunities, 2000 Crestwood/New York.
4. BAHRO SURYOYO, An Aramaic/Syriac Magazine, sayı 1, 3, (Södertälje 1999), sayı 8, (1999).
5. BROCK, SEBASTIAN, Die verborgene Perle, die syrisch-orthodoxe Kirche und ihr antikes aramäisches Erbe, Bd. 3, Roma 2001. *Türkçesi*: Saklı İnci, Süryani Ortodoks Kilisesi ve onun Antik Arami Mirası, cilt 3, İstanbul 2005 (*matbaa'da*).
6. BUNDESGESETZBLATT FÜR DIE REPUBLIK ÖSTERREICH, [Federal Avusturya Resmi Gazetesi], yıl 1988, neşir: 8.3.1988, 45. nüsha.
7. ÇİÇEK, JULIUS YESHU, *şutos 'itoto w-dayroto b-ar'o d-goluto*, Kolo Suryoyo, Zeitschrift der syrisch-orthodoxen Diözese von Mitteleuropa [Orta Avrupa Süryani Ortodoks Abraşiyesi Dergisi], sayı 123, (Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser 1999).
8. ÇIKKI, MURAT FUAT, Naum Faik ve Süryani Rönesansı, Türkçe yayım: Mehmet Şimşek, İstanbul 2004.
9. DER CHRISTLICHE OSTEN, cilt 26, (Würzburg 1971), cilt 27, (1972), cilt 31, (1976), cilt 32, (1977).
10. Die Bekanntmachung des syrisch-orthodoxen Religionsunterrichts in Österreich [Avusturya'da Süryani Ortodoks Din Dersinin Tanıtımı], BGBl. sayı 467/1988.
11. Die Gründungsakte des Erzbistums der syrisch-orthodoxen Kirche in Mitteleuropa und den Beneluxländern in den Niederlanden, [Hollanda'da, Orta Avrupa ve Benelüks Ülkeleri Süryani Ortodoks Kilisesi Abraşiyeye Teşkilat Dosyası], Enschede 1981 (*arşivime ait kopya, yayınlanmamış*).
12. DOLABANI, YUHANON, *maktbonuto d-patriarke d-antiyok d-suryoye trisay şubho* [Antakya Süryani Ortodoks Patriklerin Tarihi], Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser 1990.
13. HÜRRİYET GAZETESİ, 28.9.1978.
14. İDEM, İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği Haber ve Kültür Dergisi, sayı 7-8, (İstanbul 2004).
15. IGNATIUS JACOB III., The Syrian Orthodox Church of Antioch, Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser 1985.
16. KOLO SURYOYO, Zeitschrift der syrisch-orthodoxen Diözese von Mitteleuropa, (Orta Avrupa Süryani Ortodoks Abraşiyesi Dergisi), Süryani Mor Afrem Manastırı/Losser, sayı 1 (1978), sayı 4 (1978), sayı 6 (1979), sayı 7 (1979), sayı 9 (1979), sayı 12 (1980), sayı 13 (1980), sayı 14/15 (1980), sayı 16, (1980), sayı 21 (1981), sayı 23 (1982), sayı 26 (1982), sayı 37-39 (1984), sayı 40 (1984), sayı 49 (1986), sayı 50 (1986), sayı 54 (1987), sayı 55 (1987), sayı 56 (1987), sayı 60 (1988), sayı 107 (1996) sayı 123 (1999), sayı 138 (2002).
17. MARDUTHO D-SURYOYE, Die Zeitschrift der Föderation der Aramäer in Deutschland [Almanya'da Süryani Arami Federasyonu Dergisi], sayı 49 (2005), 20-23.
18. MERTEN, KAI, Die syrisch-orthodoxen Christen in der Türkei und in Deutschland [Türkiye ve Almanya'da Süryani Ortodoks Hıristiyanlar], Hamburg 1997.
19. PRYM, EUGEN/SOCIN, ALBERT, Der Neu-Aramäische Dialekt des Tur 'Abdin [Tur Abdin'in Yeni Arami Lehçesi], Göttingen 1881.
20. RABO, GABRIEL (yayım), Suryoyo Online, Online Journal of Syrian Orthodox Church, Syriac Studies and Aramaeans: www.suryoyo.online.org/sok/diozese.htm; www.suryoyo-online.org/news/governor.html.
21. RABO, GABRIEL, Das syrische Volk, die syrische Sprache und die syrisch-orthodoxe Kirche [Süryani Halkı, Süryani Dili ve Süryani Ortodoks Kilisesi], Kolo Suryoyo, sayı 109, (1996), 93-94.
22. RABO, GABRIEL, Den Mönchen des Klosters Mor Jakob von Sarug das heilige Kreuz verliehen [Suruçlu Mor Yakup Manastırı Rahiplerine Kutsal Haç Ödülü], Kolo Suryoyo, sayı 139, (2003), 24-25.
23. RABO, GABRIEL, *futoh qliriqoyto b-dayro d-mor ya'qub da-srug b-mar'itho d-almanya*, Kolo Suryoyo, sayı 122, (1998), 268-266.
24. RABO, GABRIEL, In Memoriam Mor Athanasius Yeshue Samuel †, Kolo Suryoyo, sayı 104, (1995), 121-132.

25. RABO, GABRIEL, Metropolit Mor Julius Yesu Çiçek mit dem Aram-Preis für die aramäische Sprache und Literatur ausgezeichnet [Arami Dil ve Literatürü için Mor Julius Yeşu Çiçek'e Aram Ödülü], Kolo Suryoyo, sayı 142, (2004), 16-18.
26. RABO, GABRIEL, Mor Augin Kloster in der Schweiz eingeweiht [İsviçrede Mor Evgin Manastırının Kutsanışı], Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 197-198.
27. RABO, GABRIEL, Neue syrisch-orthodoxe Diözese für Deutschland [Almanya için yeni bir Süryani Ortodoks Abraşiyesi], Kolo Suryoyo, sayı 115, (1997), 88-91.
28. RABO, GABRIEL, Patriarch weihte das Kloster Mor Jakob von Sarug in Warburg ein [Patrik, Suruçlu Mor Yakup – Warburg Manastırını Kutsuyor], Kolo Suryoyo, sayı 129, (2000), 181-185
29. RABO, GABRIEL, Symposium Syriacum '96, Kolo Suryoyo, sayı 111, (1996),
30. RABO, GABRIEL, Syrische Religions- und Sprachlehrer tagten [Süryani Din ve Dil Öğretmenleri Konferansı], Kolo Suryoyo, sayı 126, (1999), 275-276;
31. RABO, GABRIEL, Tagung für syrische Lehrer, Shifuro, Zeitschrift des Aramäisches Jugendkomitee NRW [Nordrhein-Westfalen], [Arami Gençlik Komitesi Dergisi], sayı 1, (Paderborn 1999), 28.
32. RABO, GABRIEL, Türkische Regierung schließt das Priesterseminar des Klosters Mor Gabriel im Tur 'Abdin [Türk Hükümeti, Tur Abdin'de Mor Gabriel Manastırı Ruhban Okulunu Kapatıyor], Kolo Suryoyo, sayı 121, (1998), 193-194.
33. RABO, GABRIEL, Zwei Mönche in Mor Ephrem-Kloster zum Priester geweiht [Mor Efreman Manastırında İki Rahip Kutsandı], Kolo Suryoyo, sayı 136, (2002), 128-129.
34. SAMUEL, ATHANASIOS YESHU, The Purchase of the Jerusalem Scrolls, in: Biblical Archaeologist, sayı 12, (Atlanta 1949), 26-31.
35. SAMUEL, ATHANASIOS YESHU, Treasure of Qumran, my Story of the Dead Sea Scrolls, Philadelphia/Westminster 1966.
36. SATTUF, ABDULLAH SADADİ, Diyarbekir Vilayetindeki Süryanilerin İstatistiği, Mardin 1870 (*arşivime ait kopya, yayınlanmamış*).
37. SOCIN, ALBERT, Zur Geographie des Tur 'Abdin [Tur Abdin Coğrafyası], ZDMG 35, (Leipzig 1881), 237-269.
38. UCAN, ELENA/GRİGO, AZİZ /UCAN, RANJA, Ein Pfarrer verläßt seine Mutterkirche [Bir Papaz Ana Kilisesini Terk ediyor], Zürich 2001.
39. WIDMANSTETTER, JOHANN ALBRECHT/ZIMMERMANN [CYMBERMANNUS], MICHAEL (yayım), Liber Sacrosancti Evangelii de Iesu Christo Domino & Deo nostro, [Yeni Ahit, İncil ve Mektuplar, Süryanice – pşitto versiyonu], Viyana 1555.
40. WIEBNER, GERNOT (yayım), Erkenntnisse und Meinungen I, (= GOF, Syriaca 3), Wiesbaden 1973.